

ר"ת שנאמרו בישיבת - כולל - 'בית שלום'

כ"ד אדר א' תשנ"ז קרית ספר

גדולה עבירה לשמה

מטרת כתיבתו של ספר נפש החיים

מצויים ספרים שנכתבו לצורך השעה. הספר בא למלא חלל מסויים או לתקן מכשול שהיה מצוי באותה שעה והוא בא ליישר אותו ענין. אם לא מודיעים מה היה הרקע לכתיבת הספר ובאיזו נקודה היה בדעתו להתמקד ודאי שתחסר לקורא תועלת עיקרית מהספר. ספר 'נפש החיים' למרן הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל נכתב מתוך יעוד מסוים ועל רקע מסוים. נביא קטע מדבריו שבו מודגש הרקע שחייב את רבי חיים ללבן את הנושא שעליו ובעטיו נכתב ספרו.

הנפש החיים בפרקים (פרק ז') כותב: 'עוד זאת יוכל יצרך להתחפש, באמור לך שכל עיקר העבודה הוא שיהיה רק לשם שמים, וגם עון וחטא למצוה יחשב אם הוא לשם שמים לתיקון איזה ענין, ו'רחמנא ליבא בעי' (סנהדרין קו:), וגדולה עבירה לשמה' (נזיר כג:), וכהנה רבות ראיות. גם יראה לך פנים לאמר כי כן צווית לילך בעקבי אבותיך הקדושים וכל הצדיקים הראשונים שהיו קודם שניתנה התורה וכו'. ומסיים שם הגר"ח בסוף דבריו: 'ואתה תחזה אם עיני שכל לך, שאין כאן לא ראייה ולא סמך כלל, אף לא משענת קנה רצון, כי האמת הברור כמו שנתבאר לעיל סוף שער א' (פ' כ"ב), שהעבודה על זה הדרך לא היתה נוהגת אלא קודם מתן תורה לבד, אבל מעת שבא משה והורידה לארץ (את התורה) לא בשמים היא. והוכחנו שם בעז"ה בענין חזקיהו עם ישעיהו שאסור לנו לשנות ח"ו משום אחת מהנה ממצות ה', אף אם תהיה הכוונה לשם שמים וכו', עם כל זה אין הדבר מסור ביד האדם להמנע ממנה ח"ו, כי טעמי מצות לא נתגלו, עכ"ל.

והנה, בכתב-יד של 'נפש החיים' ללא צנזורה (מודפס בספר לקוטי הגר"א ממכון הגר"א ניו-יורק תשנ"ט, לקט נפה"ח פי"ב) הובאה בריש קטע זה הבהרה נוספת: 'ומהם בשגגה אומר מותר, באומרים כל עיקר של העבודה היא שיהיה רק לשם שמים, וגם עון וחטא למצוה יחשב אם הוא לשם שמים וכו' (ובהמשך שם הוא כותב):

והתווכחתי עם כמה מהם והם עונים שהכל לשם שמים וגדולה עבירה לשמה. ואמרתי לאחד: אם כן, לפי דעתך, תהא רשאי למסור אשתך לשר העיר שהוא רווק, ויתן לך בעבורה רב תבואות שתוכל לחלקם למחיית כל עניי העיר, שהיה אז שנת יוקר גדול מאוד וכמעט נפוחי כפנא רחמנא ליצלן, כי הלא רז"ל אמרו: גדולה עבירה לשמה, מענין יעל עם סיסרא, דומה לנידון זה. ותשובתו כי בודאי היה עושה כן אם היה יודע שכן יהא, עכ"ל. רואים אנו בבירור שה'מהם' בדורו של הגר"ח סבר שהענין של 'עבירה לשמה' הוא הלכה למעשה, והם אף נהגו בתחומים מסויימים על פי הנחה זו. ועל כך בא הגר"ח לחלוק ולהוכיח כי שגגה היא בידם ומהלך זה הוא הרס הבנין של התורה כולה.

יעל אשת חבר הקיני

ננסה לעמוד על מקור הדברים בסוגיה זו ולבאר אותה ואת גדריה:

שנינו במסכת נזיר (כג:) 'א"ר נחמן בר יצחק גדולה עבירה לשמה (פרש"י: כלומר לשם מצוה) ממצוה שלא לשמה. והאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן שמתוך שלא לשמן בא לשמן, אלא אימא כמצוה שלא לשמה (פרש"י: ששתיהן שוות), דכתיב (שופטים ה, כד): 'תבורך מנשים יעל אשת חבר הקני, מנשים באהל תבורך', מאן נשים שבאוהל? שרה רבקה רחל ולאה. אמר רבי יוחנן שבע בעילות בעל אותו רשע באותה שעה, וכו'. והא קא מתהניא מעבירה? א"ר יוחנן: כל טובתן של רשעים אינה אלא רעה אצל צדיקים וכו'.

ונשאלת השאלה הרי פרשה זו של יעל היתה לאחר מתן תורה, בתקופת השופטים, ואעפ"כ מוצאים אנו בה את ענין 'גדולה עבירה לשמה' ואילו הגר"ח ביאר ש'גדולה עבירה לשמה' אינו קיים לאחר מתן תורה, כי מאז מצווים אנו לנהוג בדיוק כפי דיני התורה, מבלי לסטות מאומה?

הגר"ח בעצמו מתייחס לראיה זו של יעל וכותב (כתר ראש אות קל"ב): 'ומה שאמר רז"ל גדולה עבירה לשמה, זהו כמו שביארו גבי יעל (עי' תוס' ביבמות קג. בתוס' ד"ה והא שהאשה קרקע עולם, אך לא מתהניא מעבירה) שכתוב בכתבי האריז"ל שהיתה גלגול נשמת חוה, ולהצלת כלל ישראל. וחלילה לדמות לזה כפי סברתנו

ודעתינו הקלושה (הדברים הנ"ל הובאו גם בשם כת"י של הריז"ס, ב'כל הכתוב לחיים', עמ' קס"ו-קס"ז). שני תירוצים הביא הגר"ח כדי לדחות את הראיה מיעל. הראשון הוא בנסתרות התורה (שיעל היתה נשמת חודה) אשר אין לנו חלק בו. והשני הוא שגם היום, אחרי מתן תורה, כאשר יש ענין של 'הצלת כלל ישראל' נאמר הכלל של גדולה עבירה לשמה, ברם הוא לא הביא מקור ליסוד דבריו אלו.

גם באחרונים מוצאים אנו את קו ההסבר של הגר"ח. יעויין בשו"ת נוב"י (מה"ח יו"ד ס' קס"א) שדן האם מותר לאשת איש לזנות ברצון כדי להציל נפשות. הנוב"י פוסק באופן מוחלט שהדבר אסור ע"פ התורה וכותב עוד: 'לא ישר בעיני מה שראיתי באיזה תשובה וכו', כמדומני שהיא תשובת בית יעקב בענין זה'. המקרה היה שהתנפלו חבורת שודדים על קבוצת נוסעים יהודים, ואשה אחת יפת תואר פיתתה את ראש השודדים לעבור עימה עבירה וע"י כך הם שינו את מחשבתם להרוג את כל בני הקבוצה, והיא הצילה את בעלה ואת כל אנשי הקבוצה. ובנוגע לעניננו הנוב"י כותב שם: 'ואסתר שאני שהיתה להצלת כלל ישראל מהודו ועד כוש, ואין למדין הצלת יחידים מהצלת כלל ישראל מנער ועד זקן מהודו ועד כוש, ושם היה בהוראת מרדכי ובית דינו ואולי ברוח הקודש', עכ"ל.

ג בשו"ת מהרי"ק (שורש קס"ז) כתב: 'כי אסתר לא [עשתה] שום איסור וכו' אלא מצוה רבה עשתה שהצילה כל ישראל, ופשיטא שעשתה מצוה רבה מאוד'.

מובן שצריכים אנו להוסיף שגם אצל יעל מעשיה היו להצלת כלל ישראל, כי למרות שהמלחמה היתה מוכרעת כבר לטובת היהודים, מ"מ מבואר ב'ילקוט מעם לועז' שאילולא עשתה יעל כן, היו צריכים ישראל לגס גדול להוושע, כי שמא היו אנשיו של סיסרא מתעורדים וחוזרים ונלחמים (על ס' שופטים, עמ' ס"ח).

בכדי לברר היטב את שיטת הגר"ח הננו לצטט את הנוסח המובא ב'כל הכתוב לחיים' (עמ' קס"ו ד"ה נוסח אחר): השיב מורי שלא הותר מזמן מתן תורה כלום, והכת הידוע יאמרו שהכל בכלל עבירה לשמה, ואם כן למה לנו תרי"ג מצוות? בכלל אחד די, מה שלשם שמים יעשה, ומה שהוא שלא לשמה, אפילו מצוה, לא יעשה. אבל האמת, אחרי מתן תורה אין לזוז מכל תורת משה ודברי רז"ל, ושלא יעשו על דעת היצר, אבל עיקר החסידות: גודל הזריזות במצות

ולדקדק בהן ולקיימן בתכלית זהירות והדקדוק, אפילו מה שהוא מידת החסידות ידקדק וכו', עכ"ל.

אוצר החכמה

הוצאת מוסד הרב קוק

ביאור שיטת החסידות בענין זה

לעומת זאת, בתורת החסידות הרבו לקבוע את ענין 'עבירה לשמה' כאבן פינה הלכה למעשה, אף אחרי מתן תורה. והנה כמה דוגמאות:

(א) **נפסק בשו"ע** (או"ח סי' שכ"ח סעי"ב ובט"ז סק"ה) שבמקרה של פיקוח נפש מחללים שבת על ידי גדולי ישראל דוקא ולא על ידי עכו"ם או קטנים. והטעם שלא נהגו היום כן (עיין ברמ"א שם) בגלל שעדיף לעשות בהיתר ולא באיסור (מ"ב שם). אולם בטעמי מנהגים (עמ' תק"א בהג"ה) מביא סיבה אחרת לגמרי:

הוצאת מוסד הרב קוק

ועל פי הסוד, כי הנה עבירה לשמה בזה מעלה ניצוצות ממקום עמקי הקליפות ביותר, וכל זה הוא בגדולי ישראל שיש להם בחינת מוחין דגדלות, יש להם הכח לכנוס בזה ולהעלות משם, ובין שהעושה הוא מגדולי ישראל או בשביל גדולי ישראל, משא"כ במי שאין לו מוחין דגדלות, הגם לכשאינן עכו"ם — מותר, מסתמא בשביל פקוח נפש שמן השמים זיכוהו לכך ויסייעוהו מן השמים. על כל פנים אין מצוה שיהיה ישראל, כי אולי לא יוכל להעלות אם יכנס לשם, עכ"ל. מבואר שכל ענינו של חילול שבת לפי דעה זו הוא ענין של 'עבירה לשמה' ונוהגת היא גם כיום אם האדם ראוי לכך.

בענין עבירה לשמה להציל את ניצוצות הקדושה מתוך הקליפות, כדאי להביא את דברי האיז'ביצא ז"ל שחידש דבר נורא בענין פנחס וזמרי. וכך מוסרים בשמו: פנחס היה נער אשר לא הבין את סוף מחשבתו ועומק תבונתו של זמרי, שהרי זמרי כיוון להוציא את ניצוצות הקדושה אשר בכזבי. אילו היה מבין את סוף דעתו של זמרי לא היה פנחס הורג את זמרי, כי הרי היתה זו עבירה לשמה. כשציטטו את דברי האיז'ביצא להרב מבריסק ז"ל הוא התבטא בחריפות ואף הגיב: אינני מבין מדוע הוא קורא לפינחס נער, אולי גם פנחס הבין היטב את ענין הניצוצות של קדושה מתוך העבירה לשמה, ורצה אף הוא — פנחס — להוציא ניצוצות של קדושה מתוך מעשה הרציחה של זמרי?

גדולה עבירה לשמה'

עא

(ליתר דיוק נביא ציטוט מתוך ספרו של האיז'ביצא 'מי השילוח' (ח"א פ' פנחס, בפסוק וירא פנחס): 'על זה נאמר: כי נער ישראל ואוהבהו' (הושע יא, א), וזה ממש ענין פנחס שהיה דן את זמרי לנואף בעלמא, על כן דן אותו קנאין פוגעין בו, ונעלם ממנו עומק יסוד הדבר שהיה בזמרי, כי היא היתה בת זוגו מששת ימי בראשית וכו', ונמצא שפנחס היה במעשה הזה כנער, היינו שלא היה יודע עמקות הדבר, רק על פי עיני שכל אנושי ולא יותר. ואעפ"כ הש"י אוהבו והסכים עמו, כי לפי שכלו עשה דבר גדול בקנאתו ומסר את נפשו, עכ"ל).

הערה: מן הראוי לציין שברגע שנוצר חיוב להזדקק לעבירה, כמו אצל יעל, שהיתה צריכה לעשות עבירה לשמה לצורך הצלת כלל ישראל, אז יש לכל הדעות ענין להציל את ניצוצות של קדושה, כמו שהביא ה'מעם לועז' (שופטים עמ' ס"ז) **בענין יעל וז"ל:** 'כתבו חכמי האמת (ר' יצחק אזולאי, בספר בעלי ברית אברהם, עמ' קכו). שמאותו בעילה שבעל סיסרא את יעל יצא ר"ע, והוציאה ממנו ניצוץ הקדושה. וזהו שנאמר: 'אוהבי ה' שנאו רע' (תהלים צז, י), יעל שהיתה אוהבת ה' שנאה רע, אבל רצתה לשמור נפשות חסידיו, שהוא רבי עקיבא, ולכן מיד רשעים יצילים. ומי הוא שיצא מסיסרא, 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה' (תהלים שם פסוק יא), סופי תיבות עקיבה. עכ"ל, ועיין עוד בענין זה בעשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו (מאמר חיקור דין חלק ה' סוף פרק י"א).

(ב) **בענין שאול המלך אמרו חז"ל** ביומא (כב): 'מפני מה לא נמשכה מלכות שאול? מפני שלא היה בו שום דופי. ושואל על כך הנועם אלימלך (פ') נשא ד"ה לבני קהת לא נתן — הובא בבאר משה שופטים עמ' שמ"ז) שלכאורה פליאה היא, שאדרבה היא הנותנת לקיום מלכותו שתמשך עדי עד.

ומבאר שם: 'השפע אינו כי אם על ידי הצדיק המשפיע. והצדיק אשר הוא רוצה להשפיע לבני אדם, צריך הוא לדבק עצמו עמהם באחדות גמור כדי להשפיע. ואיך הוא עושה עם בעל עבירה חלילה, הלא אף שהוא בעל עבירה אעפ"כ צריך להשפיע לו חיות, ואיך יתקשר הצדיק עמו. ולזה אמרה הגמרא (נזיר כג): 'גדולה עבירה לשמה', שהצדיק עושה גם כן איזה עבירה, אלא שהיא לשמה, ועל ידי זה יכול להתקשר עם הבעל עבירה גם כן'.

וענין עבירה לשמה כך הוא, כמו אצל שאול, דכתיב 'וירב בנחל' (שמואל א' טו, ה), ודרשו שרב על עסקי נחל. אם על נפש אחת וכו' בהמה מה חטאה (יומא שם). והיה נראה לו זה שיהרוג הבהמות של עמלק עבירה גדולה. אבל אם היה יכול לעשות עבירה לשמה היה עושה והורג את הבהמות גם כן, כיון שציוה

המקום ב"ה, מה לך שנראה לך עבירה יהיה עבירה לשמה. אלא שמרוב צדקותיו שלא היה בו שום דופי, לא היה יכול לעשות אפילו עבירה לשמה. וממילא כיון שלא היה יכול לעשות עבירה לשמה, לא היה יכול להתחבר עם הבעלי עבירה להמשיך עליהם השפעה, כי במה היה דבוק עמהם, והמלך צריך להיטיב לכל ישראל לכולם שוים'.

'וזהו שאמרו 'מפני מה לא נמשכה מלכות שאול, מפני שלא היה בו שום דופי', ולא היה בידו להטיב לכולם', עכ"ל.

הסברו של ה'בני יששכר' בענין עבירה לשמה

ג) **הבני יששכר** מביא בשם רבותיו (עמ' נ"ח, מאמר חודש ניסן, מאמר ד' טיול בפרדס ד"ה עוד יש לפרש. ובעמ' ס"ד ד"ה והדברים עמוקים) שהקשה איך יתכן שאדם מישראל יוכל על ידי מעשיו להביא גבורות ודינים לעולם על הרשעים, אם ע"י קיום מצוות עשה הרי מביא חסדים ושפע על העולם, ואם ע"י עבירות, הרי כל אדם מישראל מזהר מלעבור על לא-תעשה. אם כן, מהי ההיכר תימצי שיוכל לגרור דינים על העולם בפועל. ועל כך כותב הבנ"י: 'הקבלה הוא שהפעולה הזאת נעשית על ידי עבירה לשמה, שהנה עבירה היא וסגולתה לעורר הרע, אבל הרע ההיא הוא לטובה לישראל, ויחול על ראש המעיקים והצוררים לישראל ועי"ז ימשכו הטובות לישראל, כי באבוד רשעים רינה. בהג"ה (עמ' ס"ד) מביא שזהו הענין של יעל אשת חבר הקיני ואסתר. ובהג"ה (עמ' נ"ט) מביא שמרדכי ואסתר עשו עבירה לשמה 'ויעבר מרדכי', שעשה עבירה לשמה, שגזר תענית ביום א' של פסח וביטל ישראל ממצה ומרור. וכן אסתר עשתה עבירה לשמה שתבעל ברצון לאחשוורוש. והנה, על ידי העבירות לשמה תיכף ראו נקמה בהצר הצורר', עכ"ל.

הבני יששכר מביא רמז לענין זה בפרשת ראה: וזה שכתוב (דברים יא, כו-כח): 'ראה אנכי נותן לפניכם' (ר"ל אנכי נותן בידכם) 'היום' (לפעול) 'את הברכה' (לישראל) 'ואת הקללה' (לשונאיהם). ומפרש איך תהיה הפעולה 'את הברכה' (תפעלו) 'אשר תשמעו אל מצות ה' א' וכו' (ויבואו על ידי זה הברכות) 'והקללה' (תפעלו)

אוצר החכמה אוצר החכמה

לשונאיהם) 'אם לא תשמעו אל מצות ה' א' וסרתם מן הדרך' (אבל ההסרה מן הדרך היא באופן) 'אשר אנכי מצוה אתכם היום' (היינו שתהיה זו עבירה לשמה, שהוא גם כן ציווי. אזי תפעלו) 'ללכת אחרי אלהים אחרים' (שתלך הקללה הנפעלת ע"י פעולת העבירה אחרי אלהים אחרים), עכ"ל.

אוצר החכמה אוצר החכמה

עוד מחדש הבנ"י (שם) שמצאנו ענין של עבירה לשמה גם אצל הבורא עולם, כביכול. כתוב בפסוק: 'ועבר ה' לנגוף את מצרים' (שמות יב, כג), כביכול, השי"ת עבר עבירה לשמה ונתגלה במקום הגילולים בעבור הצלת ישראל. והנה, כביכול, השי"ת היה יכול לפעול זאת בלי גילוי שכינתו, כי 'הוא אמר ויהי', אבל כביכול עשה ה' זאת לנגוף את מצרים, כי הנה זה הוא סגולת עבירה לשמה לפעול הרעות על שונאי ישראל ועי"ז יגיע הצלת ישראל, וזהו הפי' 'ועבר ה' (כביכול) דעבר על שורי דינא), בכדי לנגוף את מצרים וכו', עכ"ל.

אוצר החכמה אוצר החכמה

עפ"י דברים אלו נבין היטב את הצורך שהרגיש הגר"ח לבאר שלדעתו אין מקום כלל וכלל לעבירה לשמה לאחר מתן תורה. הענין של עבירה לשמה אינו לשימוש, לא בשביל מנהיג (כשואל), לא כדי לקיים הלכה פשוטה של פקוח נפש להוציא ניצוצות במלאכת שבת, ולא בכדי לעורר דינים וגבורות על צוררי ישראל (עיין בבני יששכר, עמ' ס"ד בהג"ה, שמביא מהלך אחר כיצד לעורר דינים על שונאי ישראל; הדבר נעשה ע"י תשובה מאהבה שזדונות נעשים כזכיות).

נסיים בציטוט מתוך דברי המהרי"ק שהבאנו למעלה: כי אסתר לא עשתה שום איסור ולא היה בדבר אפילו נדנוד עבירה, אלא מצוה רבה עשתה שהצילה כל ישראל. ותדע שכן הוא, שהרי בבואה לפני המלך שרתה עליה רוח הקודש, כדדרשינן התם (מגילה יד: טו.) מ'ותלבש אסתר מלכות' (אסתר ה, א), ומינה מוכח התם שהיא היתה משבעה נביאות שעמדו להם לישראל, שהרי שרתה עליה רוח הקודש באותה שעה אשר הלכה לפני המלך, אשר מכח זה נאסרה על מרדכי. וחלילה וחס לומר שתשרה רוח הקודש מכח מעשה של גנאי, לא תהיה כזאת בישראל, אלא אדרבה פשיטא ופשיטא שעשתה מצוה רבה מאוד וכו'. וכן מצינו ביעל אשת חבר הקני ששיבחה הכתוב במעשה סיסרא ושקל אותו מעשה כביאות האמהות עם האבות, כדאיתא בנוזר (כג: כו', עכ"ל. הרי למרות שעצם המעשה

אוצר החכמה

היה מעשה עבירה, והגמרא קוראת לו עבירה לשמה אצל יעל, וגם אסתר נאסרה לבעלה בגין מעשה זה, מ"מ לדעת המהרי"ק אין כאן עבירה כלל וכלל, אלא כולו מצוה! בלי פקפוק וריח של עבירה.

(יש לעיין בדברי הרשב"א בתשובה (חלק ה' ס' רל"ח) בענין כיצד המנהיג צריך לתפוס את קהילתו שכותב: אין נוטלין כל החבל ביחד, ואחר כוונת הלב הדברים אמורים. כבר ידעת מה שאמרו בנזיר (כג:) 'גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה', וכבר הראו לנו מועצות, וידעת במה שהזכירו בפ"ק דע"ז טז.) גבי של בית רבי שהיה מקריב לבית קיסר שור פיטם ביום אידם. חיסר ד' רבון שלא יהיו מקריבין אותו יום אלא למחר. חיסר ד' רבון שלא יהיו מקריבין אותו כל עיקר. ואמרו רבי למעקר מילתא בעי ועקרי אותה פורתא פורתא, עכ"ל.)

אוצר החכמה

מחבר: 1234567